

Ur Mimers brunn

I DETTA NUMMER anmäls två nya doktorsavhandlingar. Det är Lisa Olsson Dahlquists avhandling om arbetet på bibliotek i en tid av digitalisering och globalisering samt Mimerdoktoranden Sofia Österborg Wiklunds om folkhögskolans transnationella kurser med inriktning på global rättvisa. Genom dessa studier får vi inblickar i hur samtida utvecklingsprocesser påverkar två klassiska folkbildningsinstitutioner.

Det finns emellertid fler kulturinstitutioner som har nära koppling till olika former av folkbildande verksamhet. Exempelvis pågår ett omfattande folkligt bildningsarbete i anslutning till museer och arkiv. Landets hundratals arbetslivsmuseer och folkrörelsearkiv är konkreta exempel på detta. En bredd av människors erfarenheter och kunskaper kommer därigenom eftervärlden till del på ett sätt som annars inte varit fallet.

Vad som sedan blir den dominerande historieskrivningen och vilka berättelser som etableras om vilka vi är som ingår i detta samhälle, vilka som byggde det och hur, förblir dock en öppen fråga. Det blir snarare ett resultat av en ständig tolkningskamp om vad som ska känneteckna det gemensamma kulturarvet.

Att bevara källor som kan vittna om en mångfald av människors erfarenheter och kunskaper är en viktig aspekt i en sådan kamp om historien. För att förstå, och kunna påverka, vad som sedan etableras som kulturarv krävs därtill möjlighet att föra samtal och problematisera. En arena för sådana samtal om folkbildningens betydelse för kulturarvet uppstår på Mimers forskarkonferens som i år genomförs i samarbetet med Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap vid Mittuniversitetet och Nätverket för kritiska kulturarvs- och museistudier (se s. 3)

Henrik Nordvall

Transnationell folkbildning i en orättvis värld

INOM DEN SVENSKA FOLKHÖGSKOLANS utbildningssystem har det länge funnits ett engagemang för så kallade globala utvecklingsfrågor. Det har inte minst uttryckts genom transnationella resandekurser för global utveckling, även kända som *u-landslinjer*. Kurserna har historiskt sett varit en viktig del av de svenska folkhögskolornas institutionella identitet, på samma sätt som både folkbildning och bistånd har varit viktiga delar av den svenska nationella självbilden. Trots dessa kursers betydelse för folkhögskolans identitet är det ännu inom forskningen lite känt om dessa kurser samt om folkhögskolornas transnationella engagemang i allmänhet. Därför är syftet med Sofia Österborg Wiklunds avhandling *Folkbildning i global (o)rättvisa: Makt och motstånd i folkhögskolans internationalisering och transnationella kurser* (Linköpings universitet, 2019) att utforska de svenska folkhögskolornas engagemang i frågor om global rättvisa, främst genom transnationella kurser om global utveckling, deras uppkomst och samtida praxis.

Det är en sammanläggningsavhandling, där två artiklar utgör diskursanalyser av den fackliga tidskriften *Tidskrift för svenska folkhögskolan* (TSF). Här har Österborg Wiklund fokuserat på det politiska och historiska sammanhanget där kurserna har uppstått, liksom hur kurserna, engagemanget och dilemman har förändrats över tid. De historiska artiklarna visar hur folkhögskolorna, i förhållande till tid och i förhållande till det växande och föränderliga biståndssystemet, (om)formulerar sitt uppdrag i fråga om utvecklingsfrågor. Här studeras diskurser om internationalisering, utveckling och bistånd som föregick uppkomsten av resandekurser, samt idéer om folkhögskolerörelsens förhållande till den växande institutionella framväxten av utvecklingsbistånd. Re-

Sofia Österborg Wiklund

sultaten avslöjar hur diskurser om internationalism härrör från en nationalism och nordism, som tillsammans med den ideologiska funktionen att kontrollera de "farliga massorna" redan var väl etablerade i folkhögskolerörelsen. Från en direkt riktning mot att "hjälpa" människor i utvecklingsländer går det allt mer mot att förespråka ett utbildningsuppdrag, och att adressera en egen svensk befolkning.

I EN UPPFÖLJANDE STUDIE granskas diskurser om internationalisering under sjuttio och åttiotalet - en tid då transnationella kurser om global utveckling har etablerats inom folkhögskoleväsendet. På åttiotalet uppstår en mer självkritisk position bland författarna i *Tidskrift för svenska folkhögskolan*, där eget personligt ansvar för globala problem betonas. Folkhögskolornas representanter går från att argumentera för att utbilda människor i globala Syd till att snarast se att människor i globala Nord blir utbildade av globala Syd.

De två sista artiklarna i avhandlingen analyserar berättelser om engagemang och dilemman, samt hur detta hanteras utifrån utbildningspraxis inom en sam-

► tida resandekurs. Dessa två artiklar är baserade på en klassrumsstudie samt intervjuer med deltagare, lärare och andra medverkande i en resande kurs om global utveckling. Den ena belyser solidaritetsparadoxer, i förhållande till folkhögskolan som motverkat men även reproducerat maktstrukturer. Den andra, stannar närmare upp i s.k. solidaritetsparadoxer och diskuterar innebörden av att arbeta ”i och mot” globala maktstrukturer.

De sista studierna återspeglar en ökande reflexivitet gällande utmaningar med att vara i och mot en orättvis världsordning som samtidigt villkorar engagemanget. Sammantaget speglar studien en samtid präglad av koloniala spår, rasism, sexism och omfattande klassklyftor – där det knappast är en enkel utmaning att kämpa för en annan världsordning. Och här utgör Österborg Wiklunds avhandling en viktig kommentar.

Linda Berg

Sammanställning av forskning om nordisk folkhögskola

MIMER HAR PUBLICERAT en forskningsöversikt om folkhögskola i de nordiska länderna (av Annika Pastuhov, Johan Lövgren och Henrik Nordvall, *Forskning om nordisk folkhögskola: En översikt 1998–2018 med sammanfattningar*, Mimer 2019.) I översikten, som redovisar en inventering av doktorsavhandlingar och vetenskapliga artiklar om nordisk folkhögskola publicerade på svenska, norska, finska, danska och engelska mellan 1998 och 2018, presenteras 22 doktorsavhandlingar och 66 vetenskapliga artiklar. Korta sammanfattningar återfinns av samtliga arbeten, där tonvikten läggs på studiens koppling till folkhögskoleområdet. Studierna redovisas uppdelad på tre teman som författarna urskilt. Det ena är ”Historia och idéhistoria” som samlar studier om folkhögskolans historiska framväxt och utveckling samt idéhistoriska rötter. Det andra temat ”Folkhögskolan som institu-

tion” omfattar studiers vars huvudsakliga intresse är riktat mot folkhögskolan som sådan och dess relation till andra skolformer eller samhällsfrågor. Under det tredje temat, ”folkhögskolans aktörer och praktiker”, redovisas studier med fokus på olika aktörer inom folkhögskolan (lärare, ledare, deltagare) och deras förehavanden.

ETT ÖVERGRIPANDE MÖNSTER som framträder är att forskningen om svensk folkhögskola är betydligt mer omfattande än forskningen om folkhögskolor i de övriga nordiska grannländerna. Det är också relativt sett vanligare med historiskt inriktad forskning om dansk och finsk folkhögskola än om norsk och svensk. Vad som framförallt tycks saknas i forskning är studier som systematiskt jämför folkhögskolornas verksamhet i olika nordiska länder.

Översikten finns att ladda ned på Mimers hemsida (liu.se/mimer).

Digitaliseringen och folkbibliotekets demokratiska uppdrag

I EN NYUTKOMMEN DOKTORSAVHANDLING *Folkbildning för delaktighet. En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid* (Lunds universitet, 2019) studerar Lisa Olsson Dahlquist hur folkbibliotekets folkbildande arbete tar sig uttryck i en samtid som präglas av de förändringar som digitaliseringen har fört med sig. Med avstamp i tre olika biblioteksverksamheter kallade för *Lärforum*, *Samhällsorientering* och *Skapandeverkstad* analyseras hur såväl det demokratiska som det folkbildande arbetet konkret tar sig uttryck, både i det dagliga arbetet och i mer specifika lärsituationer. Dahlquist använder etnografiska metoder samt även praktikorienterade perspektiv och nyinstitutionell teori för att analysera det empiriska materialet.

De centrala frågor som avhandlingens brottas med är hur folkbibliotekets demokratiska uppdrag kan tolkas och genomföras i relation till en globaliserad och digitaliserad samtid samt hur begreppet delaktighet kan uppfattas kopplat till det demokratiska och folkbildande uppdraget. Mänskliga rättigheter och medborgarskap utgör också centrala begrepp i avhandlingen. Resultatet visar

Lisa Olsson Dahlquist

att biblioteken arbetar med delaktighet på såväl individ- som samhälls nivå och att detta konstrueras och skapas i mötet mellan de krav som samhället och lokalsamhället ställer på biblioteket kopplat till de individuella behov som bibliotekets användare har. Dahlquist konstaterar att biblioteken genom att bidra till människors kommunikativa handlingsutrymme därmed också ökar deras möjligheter att delta i samhällslivet.

Avhandling är av stor relevans för biblioteks- och informationsvetenskap,

men är också mycket relevant för alla med ett intresse för folkbildningsarbete, i synnerhet för dem med intresse för praktiskt folkbiblioteksarbete. Det finns ett stort värde av den här typen av praktiska och verksamhetsnära forskning inom sektorn, då det till stora delar saknas forskning som fokuserat på att förstå faktiska praktiker. En förklaring till det är att det är en utmaning att studera praktiker då de genom sin komplexitet är svårfångade. Det är således ett imponerande arbete som Dahlquist genomfört. I avhandlingen tydliggörs bibliotekets roll som en viktig emanciperande kraft, vilket naturligtvis är gott och väl. Jag hade dock gärna sett en ökad problematisering här. En fråga som inställer sig är om biblioteket i vissa grupper och sammanhang också uppfattas som en maktstruktur och som ett uttryck för makt, vilket potentiellt sett skulle kunna påverka möjligheten till delaktighet. Sammanfattningsvis bjuder dock Dahlquists välskrivna och genomtänkta avhandling på intressanta och tankeväckande resultat om bibliotekets uppdrag och roll. Avhandlingen kan varmt rekommenderas.

Åse Hedemark

Campus Åkroken, Sundsvall

Välkommen till Mimerkonferensen 2020 i Sundsvall

VÄLKOMNA till Mimers årliga forskarkonferens den 3–4 november 2020 som i år arrangeras i samarbete med Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap vid Mittuniversitetet och Nätverket för kritiska kulturarvs- och museistudier. Vid årets konferens är temat Kulturarv och folkbildning, varigenom vi särskilt vill uppmärksamma folkbildande aktiviteter vid kulturarvsinstitutioner såsom museer och arkiv, men också studieförbundens och folkhögskolornas kulturarvsaktiviteter. Aktiviteter och ämnen såsom släktforskning, hembygdsvetenskap, lokalhistoria och kulturhistoria har alltid haft framstående platser inom folkbildningen, och i våra dagar är det kanske ännu viktigare än någonsin att problematisera vad som definieras som "kulturarv". Vilka historier är det som förmedlas, av vem och för vem? Sådana diskussioner är angelägna både för forskningen och för de folkbildande praktikerna.

Konferensen vänder sig både till forskare och till forskningsintresserade praktiker. Forskare inbjuds som vanligt att bidra med paper (ca 5–15 sidor). Bidraget får gärna beröra temat kulturarv och folkbildning, men som vanligt är alla bidrag som berör folkbildning i vid bemärkelse välkomna. Det är en arbetskonferens och därför välkomnas texter som speglar pågående och planerad forskning i olika stadier. Möjligheten att bidra med ett kortare PM (en A4-sida) kring projekt eller idéer om forskning är öppen för både forskare och folkbildare. Deadline för texter är den 2 oktober och de skickas till daniel.bladh@liu.se. Konferensen kommer att hållas på Mittuniversitetets campus vid Åkroken i centrala Sundsvall. Ytterligare information kommer finnas tillgänglig på liu.se/mimer.

Rapport från Mimerkonferensen 2019 i Linköping

DEN ÅRLIGA MIMERKONFERENSEN hölls i början av november 2019 vid Valla folkhögskola i Linköping, på året 25 år sedan den första Mimerkonferensen arrangerades vid samma folkhögskola. Konferensen, som samlade ett sextiotial deltagare, uppmärksammade särskilt två olika spår: organisering för lärande inom folkbildningen samt hur nordiskt forskningssamarbete inom folkbildningsområdet kan fördjupas. Förutom deltagare från olika delar av landet deltog även forskare och praktiker från Danmark, Norge, Finland samt Ukraina. Medarrangör detta år var avdelningen för pedagogik och vuxnas lärande vid Linköpings universitet.

Konferensen inleddes med en föreläsning av Johan Söderman från Göteborgs universitet som pratade om *(Folk) bildning: tradition och kunskapssyn i opposition mot det instrumentella*. I det påföljande panelsamtalet om folkbildningens pedagogik och didaktik deltog förutom Söderman också Staffan Larsson, Louise Malmström och Filippa Milenberg från Linköpings universitet samt Eva Åström från Folkbildningsrådet som samtalsledare.

Presentationerna och diskussionerna kring olika konferensbidrag spände över en mängd olika inriktningar och aktuella frågor. Däribland uppmärksammades pedagogisk innovation i den ideella sektorn, didaktisk praktik på folkhög-

Panelssamtal om folkbildningens pedagogik och didaktik

skola samt nordiskt samarbete om kunskapsproduktion. Dessutom gavs mycket spännande presentationer av tre nya doktorsavhandlingar av Sofia Österborg Wiklund, Lina Rahm samt Rasmus Kolby Rahbek. Under dagarna delades också en ny Mimerskrift ut med en aktuell forskningsöversikt rörande nordisk folkhögskola (se notis s. 2). Deltagarna erbjöds även en guidning av det nya studenthuset vid Linköpings universitet.

Inför Mimerkonferensen arrangerade Mimers doktorandnätverk ett symposium där en handfull doktorander från olika lärosäten deltog. Symposiet, som ägde rum på Linköpings universitet, omfattade samtal med professor emeritus Staffan Larsson och Sofia Österborg Wiklund samt diskussioner kring olika pågående forskningsarbeten. Doktorander som vill komma i kontakt med Mimers doktorandnätverk är välkomna att kontakta maria.arriaza.hult@liu.se.

Daniel Bladh

Biblioteksideologi och litteratursyn på Stockholms stadsbibliotek

I DESSA TIDER när nedskärningar sker på våra bibliotek och innehållet i deras samlingar ifrågasätts är Mats Myrsteners bok *"Ett bibliotek för alla, som svarar mot tidens krav"*. *Stockholms stadsbibliotek: upplysning, modernitet och litteratursyn, 1928–1939* ett välkommet bidrag. Den är en imponerande studie i framväxten av stadens biblioteksväsen, byggd på omfattande källstudier i Riksarkivet och Stockholms stadsarkiv. Även om fokus ligger på perioden 1928–39 får vi en fyllig och intressant bild av den folkbildnings- och biblioteksverksamhet som växte fram under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Här finns församlingsbibliotek, arbetarbibliotek, läsestugor och kommersiella lånebibliotek. De skulle alla inkorporeras

i eller på sikt göras överflödiga av det nya stadsbiblioteket.

Vilken ideologi och vilken litteratursyn skulle sätta sin prägel på det nya biblioteket? Här finns förstas som Myrstener visar spänningar mellan olika ideologier, mellan arbetarbibliotekets Fredrik Nilsson och modernitetens Valfrid Palmgren, mellan socialdemokrater och liberaler. Myrstener landar i att beteckna den segrande biblioteksideologin som socialliberal. Den person som mer än andra får representera denna ideologi är konsulten vid Folkbildningsförbundet Fredrik Hjelmqvist. Han anställdes 1925 som stadsbibliotekarie och fick från början en ledande roll i skapandet av det nya biblioteket.

► En viktig del i avhandlingen utgörs av analysen av den litteratursyn som var förhärskande vid det nya biblioteket. Biblioteket hade en självklart uppfostrande roll, vilket påverkade litteratursynen inledningsvis. Att låna ut böcker var förstås en huvuduppgift, men vissa böcker var viktigare än andra. Skönlitteraturen betecknades lite nedsättande som "förströrelselitteratur",

medan den viktiga, nyttiga, litteraturen som gav kunskaper var facklitteraturen. Således var det när biblioteket öppnade 1928 fritt att låna facklitteratur, medan de skönlitterära lånen begränsades till två böcker. Även den moderna dikten och prosan kunde inledningsvis sitta trångt och få exemplar inköptes. Detta skulle dock ändras med tiden. Myrsteners genomgång

ger nya spännande och ibland överraskande perspektiv på Stockholms bibliotekssamhet. Inte minst har det roat mig att läsa om den radikale bibliotekarien Arnold Ljungdal som biblioteksledningen länge försökte hålla på visst avstånd.

Per Sundgren

Publicerat

- **Agrell, Beata** (2019). *Maria Sandel och folkbildningen: inte bara vett och vetande – bildningens betydelse i Maria Sandels författarskap*. Stockholm: Maria Sandelsällskapet.
- **Amná, Erik, Helander, Anna, & Settergren, Benjamin** (2019). *När tilliten prövas: En studie av Studieförbundet Inn Rushds samhällsbidrag*. Folkbildningsrådet: Stockholm.
- **Bjursell, Cecilia** (2019). Growth through education: the narratives of older adults. *Frontiers in Sociology*, 4(11).
- **Bjursell, Cecilia** (2020). *Tre perspektiv på livslångt lärande*. Encell – Nationellt centrum för livslångt lärande, Högskolan för lärande och kommunikation: Jönköping.
- **Dahlstedt, Magnus, Fejes, Andreas, & Gruber, Sabine** (2019). *Folkbildning på svenska?: En studie av språkintröddning för migranter i studieförbundet Sensus regi*. Linköping University Electronic Press.
- **Dahlquist, Olsson Lisa** (2019). *Folkbildning för delaktighet. En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid*. Lund: Lunds universitet
- **Eriksson, Karin Larsson** (2019). Låtkurser som sociala mötesplatser och tillfällen för lärande. *Musik- och dansetnologisk tidskrift*, Vol. 4, 26–46.
- **Fredriksson, Daniel, Florén, Thomas, & Karlsson, Fredrik** (2020). "Det första steget": Studieförbund som kontaktyta för integration. *Falun: Högskolan Dalarna*.
- **Hansson, Johan** (2019). Ett enande band bland Nordens alla samer. Slöjd på Samernas folkhögskola/Sámij álmukal-laskávlá. *Educare* -, 2019(1), 96–115.
- **Hedegaard, J., Bjursell, Cecilia, Hugo, Martin** (2019). *Inclusion of people diagnosed with high-functioning autism at Swedish folk high schools*. Encell rapport 2019:1. Högskolan för lärande och kommunikation: Jönköping
- **Myrstener, Mats** (2019). "Ett bibliotek

för alla, som svarar mot tidens krav": Stockholms stadsbibliotek: upplysning, modernitet och litteratursyn, 1928–1939. Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, Uppsala universitet

- **Pastuhov, Annika, Lövgren, Johan & Nordvall, Henrik** (2019). *Forskning om nordisk folkhögskola: En översikt 1998–2018 med sammanfattningar*. Linköping: Mimers småskrifter/Linköping University Electronic Press. Tillgänglig på Internet: urn:nbn:se:liu:diva-161082
- **Segnestam Larsson, Ola, & Svensson, Lena** (2019). *Folkbildning vid sidan av folkbildningsanslaget: En kartläggning med fokus på folkbildningens samlade finansiering och verksamheter*. Ersta Sköndal högskola: Stockholm.
- **Sörlin, Sverker** (2019). *Till bildningens försvar: den svåra konsten att veta tillsammans*. Natur och kultur: Stockholm.
- **Talberg, Niri** (2019). *Studieförbundene som læringskatalysator*. Fafo-rapport, 2019:26. Fafo: Allkopi Netprint AS.
- **Walters, Shirley, & von Kotze, Astrid** (2019). "If you can't measure it, it doesn't exist"? Popular education in the shadows of global reporting on adult learning and education. *Studies in the Education of Adults*, 51(1), 3–14.
- **Westoby, Peter, Lathouras, Athena, & Shevellar, Lynda** (2019). Radicalising Community Development within Social Work through Popular Education. *The British Journal of Social Work*, 49(8), 2207–2225.
- **Österborg Wiklund, Sofia** (2019). *Folkbildning i global (o)rättvisa: makt och motstånd i folkhögskolans internationalisering och transnationella kurser*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- **Österborg Wiklund, Sofia** (2019). Reflexiv internationalisering: Utvecklingsfrågor som ett bildningsområde för en folkhögskola i takt med tiden. *Nordic Journal of Educational History*, 6(2), 101–120.

PRENUMERERA

Har du tips på ny litteratur för Publicerat-listan eller på planerade aktiviteter av intresse för vårt Kalendarium? Eller vill du gratis få Mimerbladet skickat till dig? Hör av dig till henrik.nordvall@liu.se.

Läs LiU:s integritetspolicy liu.se/artikel/integritetspolicy-liu om du vill veta mer om hur vi behandlar dina personuppgifter. Om du vill avsluta din prenumeration, kontakta linda.alm@liu.se så raderas dina uppgifter i prenumera-tionsregistret.

Kalendarium

19-20 MARS: Vestlunddagarna. Plats: Sigtuna folkhögskola. Arr: FffF, NBV, Sigtuna fhsk.

4-7 JUNI: Adult Education in Global Times. An International Research Conference. Plats: University of British Columbia, Vancouver, Kanada.

26-27 JUNI: 9th International Biennial Conference of the Popular Education Network (PEN), Plats: Maynooth University, Irland.

17 SEPT: Folkbildningens forskningsdag. Plats: ABF huset, Stockholm. Arr: FffF m fl.

3-4 NOV: Mimers årliga forskarkonferens (se s. 3). Plats: Mittuniversitet, Sundsvall. Arr: Mimer, Mittuniversitetet och Nätverket för kritiska kultur-arvs- och museistudier